

Érték iránti alázat, teljességigény

Balázs-Arth Valéria:
Délvidéki Magyar
Képzőművészeti Lexikon
Timp Kiadó, Bp., 2007.

A magyar művészettörténet – nem szólván a kritikáról – csak töredékesen (félig odafigyelve) foglalkozott-foglalkozik a határon túli magyar képzőművészettel. Az erdélyi művészettel való ismerkedés és az értékek továbbadása – Nagybánya nyilván kötelez – még csak hagyján, de a délvidéki és felvidéki (régebben jugoszláviai és csehszlovákiai) magyar képzőművészekre nem nagyon jutott figyelem. Mint ahogy Kárpátalja magyar alkotóira sem. Ennek az áldatlan állapotnak köszönhető, hogy Magyarországon kívül élő képzőművész – vakságunkra nincsen mentség – még nem kapott Kossuth-díjat. Ugyan Munkácsy-díjjal páran büszkélkedhetnek, ám a nemrég meghalt kitűnő kolozsvári szobrászművész, Kós András még evvel a művészeti középdijjal sem tiszteltetett meg.

Pedig nyilvánvaló értékekről van szó, amelyeket a többségi (nem magyar!) nemzet is számon tart – ahogy a buzgó „honosítások” jelzik. Mednyánszky Lászlóból és Jakoby Gyulából így lett *szlovák* alkotó, Erdélyi Bélából pedig Adalbert Erdeli néven – miként a 2007-ben Ungváron megjelent impozáns albumból tudható – ukrán művész. És hosszan lehetne folytatni a sort. Jóllehet a különböző kisebbségi területekről az anyaországba települt művészettörténészek vagy -kritikusok (Banner Zoltán, Szabó Lilla – akinek többek közt a konferenciával egybekötött határon túli seregszemlélet és a két világháború közötti *Kassai modernek* szentendrei bemutatkozását köszönhetjük –, s nem utolsósorban Balázs-Arth Valéria sokat tettek azért, hogy valamennyire osszassék a homály, ha munkájuk nem kap erősítést (magyarán, ha a hazai műkritika csupán *önkörében* mozog), művészeti honfoglalásunk továbbra is bicegni fog.

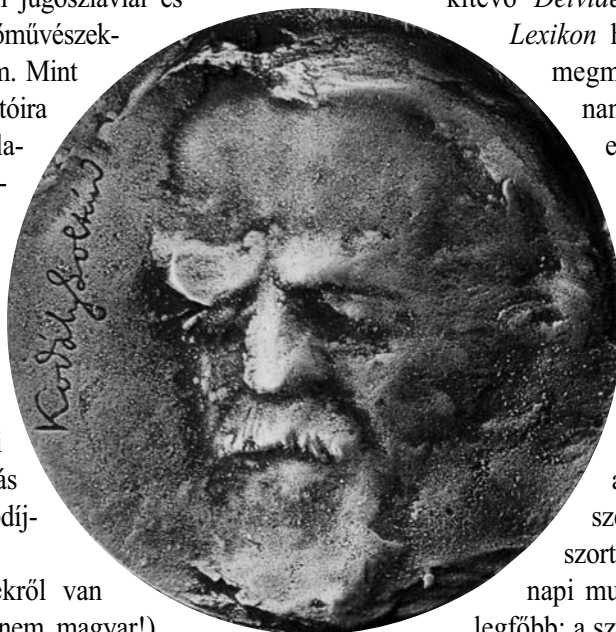
Egy-egy föl villanás – Feszt László, Jakobovits Miklós, Vinczeffy László (Erdély), Szabó Gyula, Duncsák Attila, Németh Ilona (Felvidék), a vajdasági (szerbiai) Maurits Ferenc s a szlovéniai Király Ferenc és Hagymás István (Délvidék) magyarországi tárlata – ugyan jelzi, hogy még nincs elveszve minden, de az

értékek pontos föltérképezése még várat magára. Csak egyetlen példát! Ha a művészettörténet tudorai mellett az erdélyi irodalmárok között is óriási megbecsülést szerzett kolozsvári festőművész, Nagy Albert – nálunk a szakmából hallotta-e valaki e nevet? – nem kerül a modern magyar piktúra vérkeringésébe, értékfolyamába csupán féloldalas lesz az erdélyi, mi több az egyetemes magyar művészetről való tudásunk.

Ennyi bevezető talán elég ahhoz, hogy Balázs-Arth Valéria, a megszállott művészettörténész és -kritikus munkáját a maga fényében lássuk. A hetedfélszáz oldalt kitevő *Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikon* hatalmas teljesítmény. Szinte megmagyarázhatatlan, hogy honnan az a több évtizedes – csak az elhivatottakra és az örültekre jellemző – lendület és kitarítás, ami nélkül ilyen terjedelmes adattár létrehozása lehetetlen. A lexikontörténekek bozótjában kutakodva nem sok olyan kézikönyvet találunk, amelyet egyetlen szerző jegyez. Szorgos adatgyűjtés, világos értékszemlélet, hallatlan áttekintő- és szortírozó-képesség, nem mindennapi munkabírás kell hozzá, s ami a legfőbb: a szakterület iránti alázat.

Balázs-Arth Valériában mindez megvan.

Könnyű neki, gondolhatnánk, hiszen a másfél évtizede végzett lexikonírói s -szerkesztői munka során (lásd a szekszárdi Babits Kiadó tizenkilenc kötetes *Révai Új Lexikonát*) olyan tapasztalatot szerzett, amely könnyen átlendíti bármilyen nehézségen. Csakhogy a papírhegy, az ezer folyóirat, könyv, hang- és filmszalag, levéltári dosszié, családi levelezés, önéletírás, vallomás átbogarászása – nem beszélve a szóbeli adatgyűjtésről – kitartó szellemet és jó szemet igényel. És végtelen éberséget. Mert az esetünkben vázlatos kézikönyvek, kisszámú bibliográfiák és irodalomjegyzékek is rejthetnek hibát magukban – restellem, hogy magánszorgalmú korrektorként a háromkötetes *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon* adatainak ellenőrzését, megriadván a sok szeplő láttán, abbahagytam –, s amíg valamely *homály* (rossz adat, hamis, megtévesztő beállítás, torz önkép, stb.) nem tisztázódik, a lelkiismeretes lexikoníró nem tud továbbmenni. Nem szólván a társadalmi közeg „természetes” és „mesterséges” labirintusaiban való – abból minduntalan kiutat kereső – *téblábolás* megannyi nehézségéről. Aki nem bírja a

Dudás Sándor munkája

gyűrődést, és bozótvágó kése abba az indatömegbe is beleakad, amelyen egyetlen nyisszantással tovább kel-
lene lépnie, az munkája során sosem fog célba érni.

Remény? A *teljesség*. A teljesség, ami – emberek
vagyunk – elérhetetlen.

De akármilyen filozófia szerint alakul is ki ér-
tékgyűjtő „hajlamunk” (módszerünk!), alább
sosem adhatjuk. Jugo-
szlavia szétesése után,
hiába a *délvidéki* össze-
foglaló cím, kisjugo-
szláviai (szerbiai), hor-
vátországi és szlovéniai
részre szakadt a művé-
szet is, s az egyes
„vidékek” közötti közle-
kedés – ki miért maradt

ki ebből vagy abból a könyvből, nem tudhatni (a politika
fűrója nyilván itt is működött) – nem is volt olyan egy-
szerű. A lexikon szócikkeiről adott szerzői tájékoztatás
világosan kijelöli a gyűjtőkört, ami leginkább a sokféle
művészeti (műfaji) ág – így érték az érték – minél ponto-
sabb összetoborzásában valósul meg.

„A *Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikon* több
mint négyszáz részletes szócikkben – bizonyos előz-
ményként a *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon* tömör
jellemzéseit szolgálják (Sz. L.) – a Délvidék, a történel-
mi Magyarország I. világháború után leválasztott déli
részein, az 1918. december 1-től Szerb-Horvát-Szlovén
Királyság, majd 1929 januárjától Jugoszlávia, az 1991-
ben kirobbant délszláv háború után Kis-Jugoszlávia,
jelenleg Szerbia, ezen belül a Vajdaság, valamint
Horvátország és Szlovénia területén élt vagy élő, illetve
onnan származó, hosszabb ideig ott dolgozó magyar
képzőművészeit (festőművészek, grafikusok, szobrá-
szok, iparművészek, keramikusok, grafikai formaterve-
zők, díszlettervezők, illusztrátorok, fotográfusok),
művészettörténészeit, művészeti íróit – mintegy száz év
képzőművészetét (körülbelül 1900–2005. december 31-
ig) – mutatja be személyeken keresztül.”

Bár ilyen-olyan okokból (nehéz elérhetőség, félreér-
tés miatti letiltás, stb.) többen kimaradtak a könyvből –
a hiányzók listája is olvasható –, és terjedelem hiányá-
ban nem szerepel itt az intézmények, művésztelek,
kiadványok, díjak története, sorsa (föltehetően egy
újabb lexikon adattömege), lebilincselő az összkép.
Ezt egy lexikon esetében szokatlan bevezetőben, vagyis
egy látomásokba hajló, szépprózaként is olvasható
esszében Tolnai Ottó is bizonyítja. *A rózsaszín sár* mint

„különös festészeti mód” – amely „Sáfrány 1952-es
Kancsó című csendéletén kulminál” – a metafora gaz-
dagságában idéztetik meg, történelmi helyzetek, stílus-
irányzatok, csoportok, összefüggérendszerük vizio-
nált rendszerében. Than

Mórtól Ács József, Benes József, Dobó
Tihamér és Sagmeister Peity Lauráig, Csáth
Gézától, Boromisza
Tibortól és Boschán
Györgytől B. Szabó
Györgyig, Sáfrány Im-
réig, Maurits Ferencig,
Torok Sándorig, Deák
Ferencig, Bálint Ist-
vánig és Bicskei Zoltá-
nig húzódik a megidéz-
ettek sorra, olyan mesz-

Csáth Géza festménye

szé világló „állomásokkal” megtévezve, mint Pechán
József, Farkas Béla, Balázs G. Árpád, Oláh Sándor,
Hangya András. S a vonatkozási pontok, hatásmechaniz-
musok egész lánc is kitetszik, élén Petar Dobrovic-tyal-
Dobrovits Péterrel és Milan Konjovic-tyal.

Balázs-Arth Valéria *adatrendszerében* mindez, sok
száz névvel kiegészítve, a délvidéki képzőművészet tel-
jes panorámáját adja. A *kezdőpont* Ács József
(1914–1990) festőművész, műkritikus, s a lajstromot –
az ábécé rendje itt akarva-akaratlan nem írja át az érték-
rangsort – az első magyar film (*Tánc* – 1901) alkotója
(saját készítésű géppel történt a fölvetel!) Zsitkovszky
Béla (1867–1930) fotográfus, operatőr, rendező zárja.
S a két pont között hihetetlenül gazdag értékkavargás.
Amely ugyan esztétikailag is meg van magyarázva – a
műkritikus nem bújhat ki a bőréből –, de az izgalmat a
személyek megannyi – a személyiséget szintén formáló
– *adatjegye* kölcsönzi. A szócikkeket az alkotó portréja
gazdagítja (festők-grafikusok esetében ez gyakran
önportré), s egy-két, az életműre jellemző reprodukció.
Az életrajzon kívül hihetetlenül részletes a kiállítások,
főművek, köztéren elhelyezett, múzeumban őrzött alko-
tások jegyzéke, sőt a közlés szerint orgánumokra bontott
vonatkozó irodalom is. A szerző a szócikkeken belül
állításának alátámasztására gyakran idéz délvidéki és
magyarországi művészettörténészeket, kritikusokat,
művészeti írókat. Noha a babért nem egyedül akarja lea-
ratni, a dicséret kizárólag őt illeti. Balázs-Arth Valéria a
*Délvidéki Magyar Képzőművészeti Lexikon*mal fényesen
beírta magát a lexikon-készítés történelmébe.

Szakolczay Lajos